

Jedan Isusovački zavod u Petrogradu.

Pređa mnogom je knjiga: *La Compagnie de Jésus en Russie. Un Collège de Jesuites a St. Petersbourg. (1800—1816)*. Pisac regbi kani izdati čitav niz sličnih publikacija, u kojima opisuje djelovanje ukinute družbe Isusove u Rusiji.

U ono doba ne bijaše Isusovcima ni na kraj pameti, da osnuju zavod u glavnom gradu Rusije. Ta znali su, da bi tamo većina njihovih učenika bila pravoslavne vjere, dok su u staroj Poljskoj, gdje su dosada djelovali, imali posla samo s katolicima.

G. 1800. namjeri se car Pavao I. na jednu knjigu, koja je raspravljala o iluminizmu i svim onim strujama, koje idu za prevratom i da se vladari skinu i uništi dosadanji društveni red. Kao ustuk ovim teorijama iznosi auktor isusovačka načela, koja vazda brane auktoritet i preporučuju poslušnost i stegu.

Ta je knjiga bila caru Pavlu kao kakva objava, te on, koji se vazda bojao za svoj život i prijestolje, odluči pozvati Isusovce u svoju prijestolnicu, da im tamo pređa katoličku župnu crkvu sv. Katarine i pravo otvaranja škola, kakvih god hoće. Jedno i drugo bijaše težak posao, jer petrogradska župa sastojala se od katolika raznih narodnosti, francuskih emigranata, Talijana, Poljaka i Nijemaca.

Muž providnosti bijaše u ono doba Isusovac Gabrijel Gruber, koji je također i kod nas ostavio slavnih uspomena svoje djelatnosti, kao na pr. u Ljubljani glasoviti »Gruberjev kanal«.

O. Gruber bijaše desna ruka preč. o. vikara generala D. I. God. 1800 skupa utemeljiše petrogradski kolegij, a g. 1802. naslijedi ga Gruber u službi i uredi zavod potpuno prema modernim zahtjevima i glede naučne osnove i glede uzgoja.

G. 1805. umrije O. Gruber, a u to vrijeme imao je zavod 25 Isusovaca; od tih bijaše 12 profesora i prefekata, 9 braće lajika i 4 dušobrižnika u crkvi sv. Katarine. Učenika je bilo preko 400, a od tih 60 internista većinom sinova ruskih plemića.

Po naučnom planu bilo je 6 razreda. Od jezika učilo se latinski, ruski, francuski i njemački. Od drugih predmeta bili su: geografija, povijest, matematika, algebra i fizika. U višim razredima učila se dapače i arhitektura, a kao podloga za to proučavala se teorija tesarskog i zidarskog zanata, osobito glede materijala i njegove uporabe.

Naravski da se i vjerskoj obuci ustupilo dostojno mjesto. Pravoslavni su imali svog katehetu. U 6. razredu predavala se dapače i filozofija (logika, kritika, etika i psihologija). Tko se želio posvetiti bogoslovskim naukama, imao je prilike, da u istom kolegiju proučava dogmatiku, moralku, crkvenu povijest, sv. Pismo i kanonsko pravo.

No ova na prvi pogled sjajna djelatnost Isusovaca u Petrogradu imala je i svojih znatnih poteškoća.

Prva je bila od strane samih đaka. Bila to većinom razmažena djeca iz aristokratskih krugova, koja već po svojem uzgoju nijesu bila navikla na onaj neumorni rad, kako ga Isusovci od svojih gojenaca zahtijevaju. Premda se na koncu godine držali svečani i sjajni ispiti pred velikašima, to ipak sami profesori nijesu bili zadovoljni sa svojim uspjehom — manjkalo je ono natjecanje, koje je tako živo u drugim isusovačkim školama. Djeca su se na zahtjev roditelja također često pod godinom morala puštati kući u pohode, a to je smetalo školskom redu i stezi.

Druga poteškoća bijaše za tako šarenu naučnu osnovu naći zgodnih profesora između malog broja bjegunaca, koji su iz najrazličitijih naroda potražili utočište u Rusiji. Tako g. 1806. nalaze se tamo 2 Talijana, od tih v. o. rektor Angelini, 7 Francuza, a ostali su Nijemci i Poljaci.

Treća i glavna poteškoća bio je sam katolički nadbiskup Sistrzencewics. Rodom kalvin postade husarom u pruskoj vojsci, a poslije se daje na učenje te postade uzgojiteljem u obitelji Rodziwill. Nadbiskup Massalski iz Vilne nagovori ga i on se dadne zaređiti u svećenika i postane kanonikom. To je baš bio čovjek, kakovih je trebala Katarina II. G. 1773. imenova ga ona nadbiskupom svih katolika ruskog carstva. U toj službi i časti ostao je Sistrzencewics 53 godine. Posve je naravno, da taj prelat nije nikako imao onog bogoslovskeg znanja, koje je potrebno za tako visoku crkvenu čast. Stoga htjede da na pr. prisvoji sebi pravo, da on imenuje sve redovničke starješine, koji su pod njegovom jurisdikcijom — dakle za isusovce i o. generala, jer je onda družba Isusova po drugom svijetu bila ukinuta.

Srećom pade taj nadbiskup pod Pavlom I. u nemilost i tako se bar za nekoliko godina skloni u svoju prijestolnicu Mohilew. Medutim ga u Petrogradu zamijeni njegov posvećeni biskup Benislawski, bivši Isusovac. No za cara Aleksandra I. znao se je Sistrzencewics pomoću svojih prijatelja i opet ušuljati u glavni grad, a oci su odmah osjetili njegovu nemilost.

Od godine 1806—12 jako je uplivisao na cara Aleksandra neki Speranski. Rođen u niskom staležu — bio je popovski sin — dovinuo se velike vlasti. Bio to dvoiličan čovjek. Hvalio je isusovački uzgoj, a u isto vrijeme bijaše glavnim oružjem »de la grande secte« iluminizma ili, što bijaše isto, framazunstva. Ovi su znali cara dotle natjerati, da se je dao »inaaugurirati«. To bijaše jedna fronta, koja je neprestano rovarila proti kolegiju.

Druga fronta bijaše protestantizam, koji se u raznim sektama sve više širio po Rusiji. Sam car zapleo se u njegove mreže. Njegov pouzdanik knez Galicin predobije ga, da čita bibliju i da bude kao i nadbiskup aktivni član biblijskog društva. Zloglasna barunica Krüddener nagovori ga, pa se dao i na misticizam.

To su dakle bili crni oblaci, koji su se skupljali nad petrogradskim kolegijem. Trebalo je da vrcne samo jedna iskra, pa da nastane grmljavina i oluja. I ova iskrica nije izostala. Dogodilo se naime ono, što su Isusovci odmah spočetka predviđali. Dogodila se obraćenja, neki su prešli iz pravoslavlja na katolicizam. To je dakako u onim petrogradskim okolnostima moralo dovesti do katastrofe.

Katkad bi učenici stavljali svojim profesorima razna škakljiva vjerska pitanja. Isusovci su im izbjegavajući direktan odgovor svjetovali, neka ova pitanja poslije kao zreli muževi prouče. Sam je vicegeneral D. I. naložio profesorima, da uvijek tako odgovaraju, pa su se toga svi složno držali. No daci su ista pitanja stavljali i svojem pravoslavnom kateheti. Svog katehete nijesu mnogo cijenili, pa su oci morali često posredovati, ali iz znatiželjnosti pitali su i njega. Taj im dakako nije mogao takovih vjerskih dvojba na zadovoljstvo riješiti. Djeca su upotrebila zgodu, pa su i u ono vrijeme, kad im je bilo slobodno poći u grad, zametali sa roditeljima i znancima takove razgovore i dobila svakojakih odgovora.

Ali i u salonima visokog društva petrogradskog raspravljalo se o takvim vjerskim pitanjima među emigrantima i ruskim plemstvom. Duša katoličkog društva bijaše grof de Maistre, po zanimanju poslanik kralja sardinskoga. Bio on velik prijatelj Isusovaca, pa bi ovako kolebajuće duše slao k njima i tako, što bi se započelo u velikaškoj dvorani, dovršilo bi se u govornici kolegija. Na taj način predoše na katolicizam članovi najuglednijih ruskih obitelji kao Rostopčin, Galicin, Tolstoj, Golovin, Svečin i drugi, pa i jedan učenik kolegija.

Da su Isusovci sad imali čovjeka, koji bi na pravom mjestu znao ove događaje razjasniti, dala bi se nesreća još odgoditi. Ali zato bi trebali »jednog Akvavivu ili Grubera«, kako je primjetio grof de Maistre. I zaista je o. Gruber imao pod Pavlom I. u svako doba pristup u zimsku palaču, a i pod Aleksandrom uživao je veliku milost. Njegov nasljednik o. Brzozowski ponudio je uzmak, t. j. da će se opet skloniti u poljske kolegije, kad bude kome u Petrogradu na putu.

Ali već bijaše kasno. Kad se car Aleksander koncem 1815. vratio s bečkog kongresa, znali su ga neprijatelji Isusovaca uvjeriti, da je pravoslavlje ugroženo. Stoga naredi car, da se u noći od 15—16. prosinca 1815. (t. j. uoči nove godine 1816. novog stila) stražama opkole kolegij. General Viazmitov, komu je bila povjerena ta zadaća, stupi u sobu O. Generala, te mu preda carski ukaz, u kom se tuži vladar »da su se Isusovci usudili smetati vladajuću grčku vjeru i da su zlorabeći pouzdanje privukli u svoju Crkvu nekoliko njima povjerenih mladića i neke žene slabog i nestalnog duha«. Drugi oci nijesu znali, o čemu se radi, jer im straža ne dade izaći iz sobe. Istom kad su sutra dan, na novu godinu, kasno navečer došle saonice, koje su ih imale odvesti u Polock, razjasni se i njima situacija.

Oduzeli su Isusovcima ovom prigodom arhiv i spisi o. generala i nikad više vraćeni.

Nekog dominikanca, koji se slučajno u poslu nalazio u Petrogradu, te kobne noći probudiše i odvedoše pred nadbiskupa i pred ministra Galicina. Tu je morao u ime svoga reda odmah preuzeti župu i škole kod sv. Katarine.

Četiri godine iza toga t. j. g. 1820. biše Isusovci istjerani iz cijelog ruskog carstva. No ostala Evropa čekala ih već raskriljenih ruku, jer je još 1814. papa Pio VII. opet uspostavio red po cijelom svijetu. Tajna Providnosti. Svijet se zatvara redu, a Rusija mu se otvara; Rusija mu se zatvara, a svijet mu se otvara.

Knjiga je zaista savremena, osobito sada, gdje se radi o tom, da razni redovi, a među njima i družba Isusova stupi na ovo ogromno rusko polje, što je u vrijeme carizma barem Isusovcima bilo pod smrtnu kaznu zabranjeno. A ima hvala Bogu i među pravoslavnim Rusima danas mnogo, koji su u tuđini upoznali istinitost katoličke vjere te je žele prigrliti, dakako pod svojim staroslovenskim obredom. Inače je knjiga napisana posve znanstveno, po vrelima, a son esprit, kako to samo Francuzi znadu. Svako poglavlje ima na čelu opširan sadržaj, a na koncu nalazi se index bibliographicus.

H.

Katolička karitas u Njemačkoj.

Katolička se karitas u Njemačkoj ističe izmed svih organizacija kao najuzornija, pa je vrijedno da je поблиže upoznamo, ne bi li se i kod nas u tom pogledu sličan rad pomaknuo naprijed.

U Njemačkoj je veliki dio karitativnih kat. društava niknuo posljednje rata. Kako to? Njemačka je u glavnom industrijska država, pa su i tu poratne pojave iznijele sobom razne abnormalnosti. Siromaštvo je zahvatilo šire mase, a s njime i mnoge nevolje. Katolička je karitas na to ustala, da rane vida i tim raznim potrebama priskoči u pomoć. To je ona učinila raznim načinima, kako u tuđini tako i kod kuće.

1. Misije. Njemački misionari uslijed versailleskog mira (§ 438) moradoše neke zemlje ostaviti i izgubiše mnoga prava. Ipak još ostadoše u Kini i Mandžuriji, Japanu, na jednom dijelu australskog arcipelaga, na Filipinima i u južnoj Africi, u zap. i južnom dijelu Južne Amerike. To su čisto njemačka područja misionarska, a Rim je dodijelio Nijemcima još i druge neke misijske zemlje. Njemački ka-